

DOI: 10.31648/pl.11885

MARIA ZIELONKA

University of Gdańsk

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3160-4478>

e-mail: mar.zielonka2000@gmail.com

Jens Andersen, *Żyje się tylko dziś. Nowa biografia Astrid Lindgren*, tłum. W. K. Pessel, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie SED-NO, 2021, ss. 479

Twórczość szwedzkiej pisarki Astrid Lindgren (ur. 1907, zm. 2002) dla wielu czytelników w dzieciństwie była ogromną inspiracją dla rozwoju wyobraźni. Postać Pippi Långstrump, polskiej Pippi Pończoszanki (1945, wyd. polskie 1961) stała się nie tylko autorytetem i wzorem waleczności do naśladowania, lecz także ideałem przyjaciółki dla dzieci z całego świata (Gralewicz-Wolny 2013). Podobnie zresztą jak kolejna dziewczęca bohaterka, czyli *Ronja, córka zbójnika* (1981), która była buntowniczką nazywaną „dzieckiem lasu”. *Dzieci z Bullerbyn* (1947, wyd. polskie 1957) stały się archetypiczną opowieścią o dziecięcej przyjaźni. Z kolei historia braterskiej miłości opisana w powieści *Bracia Lwie Serce* (1973) poruszyła czytelników zarówno tych najmłodszych, jak i starszych. Astrid Lindgren była wyjątkową pisarką, której ponadczasowa twórczość po dziś dzień wzrusza i bawi. Pisarka napisała m.in. jeszcze: *Mio, mój Mio* (1954), *Karlsson z dachu* (1955), *Lotta z ulicy Awanturników* (1961) czy *Madika i berbecz z Czerwonego Wzgórza* (1976). Nic więc dziwnego, że na podstawie jej niezwykłego życia powstało wiele biografii, wśród nich warto wymienić: *Astrid Lindgren. Opowieść o życiu i twórczości* (2015) Margarety Stromstedt, praca zbiorowa pt. *Portrety Astrid Lindgren* (2007), *Przygody Astrid – zanim została Astrid Lindgren* (2007) Christiny Björk, *Od Astrid do Lindgren* (2009) Vladimira Oravsky’ego, Kurta Petera Larsena i Autora anonimowego, najnowsza *Astrid Lindgren* (2024) Susanne Lieder.

Kilka lat temu ukazała się kolejna biografia tej nietuzinkowej pisarki pt. *Żyje się tylko dziś. Nowa biografia Astrid Lindgren* (2021). Jej autor, Jens Andersen (ur. 1955), jest cenionym w Danii autorem wielu biografii, m.in. Hansa Anderse-na, Ole Lund Kirkegaarda i Queen Margrethe czy właśnie Astrid Lindgren. To także twórca książki *Historia LEGO* (2021). Pracował jako redaktor oraz krytyk

literacki w duńskich czasopismach. Fakt, że Margareta Strömstedt, autorka najpopularniejszej biografii o Lindgren, była jej bliską przyjaciółką, z pewnością utrudniał obiektywne czy nawet krytyczne podejście do pracy, ale Andersen zachował niezależność w swoich ocenach. Wydał biografię pisarki ponad dziesięć lat po jej śmierci, korzystając z archiwalnych tekstów, korespondencji i zapisków samej Lindgren. Biografia autorstwa Andersena jest analityczna i wnikliwa, nie pomija on niewygodnych faktów, osobistych wątków czy kontrowersyjnych treści. Obszerny życiorys przedstawia obiektywną historię dzięki profesjonalnemu dziennikarskiemu stylowi, jaki przyjął autor. Z pewnością ta lektura odsłania życie Astrid Lindgren, ale w pozytywnym tego słowa znaczeniu. Poznajemy ją nie tylko jako artystkę i autorytet w obszarze pisania dla dzieci, lecz przede wszystkim jako człowieka.

Książka podzielona jest na jedenaście rozdziałów poświęconych życiu Lindgren. Andersen w pierwszej kolejności pragnie pokazać, jaką była kobietą. Liczne listy, które masowo do niej napływały są dowodem na to, jak oddani byli, można by rzec fani i wielbiciele pisarki. Lindgren często odpowiadała autorom listów, prowadząc z niektórymi dłuższą korespondencję. Była wzorem dla wielu czytelników i bliską im osobą – darzyli ją szacunkiem i podziwiali, jednocześnie zwierając się ze swoich problemów i marzeń i choć nigdy nie poznali jej osobiście, stała się dla nich kimś więcej niż tylko kultową postacią.

Andersen starał się, by przedstawione fakty były jak najbliżej prawdy o życiu Lindgren. Informacje o pisarce, jeszcze wówczas Ericsson, o których dowiadujemy się z kolejnych rozdziałów, mogą wpłynąć nieco negatywnie na jej wizerunek. Mając zaledwie siedemnaście lat zaszła w ciążę z żonatym ojcem siedmiorga dzieci (niektóre były w wieku samej Astrid), pięćdziesięcioletnim redaktorem „Vimmerby Tidning” (w redakcji tej gazety, warto dodać, była praktykantką) Reinholdem Blombergiem. Romans ostatecznie się zakończył, w związku z czym pisarka została samotną matką, co w tamtych czasach było wydarzeniem kontrowersyjnym i skandalicznym, nieślubne dzieci stanowiły temat tabu. Należy jednak mieć na uwadze, że nastoletnia dziewczyna nie była w pełni świadoma konsekwencji swojego młodzieńczego zakochania, nikt nie mówił wówczas o sposobach zapobiegania ciąży. Astrid urodziła dziecko, a nowo narodzony chłopiec Lasse został oddany do rodziny zastępczej, którą opuścił po kilku latach i wrócił do matki. Przy okazji opisywania historii samej Lindgren, Andersen przemycą wątki dotyczące społecznego postrzegania samotnych matek oraz dostępności i poziomu wiedzy na temat antykoncepcji w Szwecji w czasach życia pisarki.

Na podstawie interpretacji Andersena m.in. listów i dzienników Lindgren dowiadujemy się, że macierzyństwo stanowiło dla niej istotny element jej tożsamości. To właśnie doświadczenie życiowe sprawiło, że stała się tak dobrą pisarką,

która z ogromną empatią i wrażliwością rozumiała dziecięcy świat, być może lepiej niż dorośli. Lubiła tworzyć bajki dla swoich dzieci, co zainspirowało ją do pisania książek dla młodych odbiorców. Andersen zauważa jej postępowe podejście do kwestii wychowania, które za czasów życia pisarki nie stawiało potrzeb dziecka na pierwszym miejscu. Lindgren wsłuchiwała się w głos dziecka, starała się je zrozumieć, dawała się prowadzić matczynym przeczuciom, intuicji i instynktowi. Tak powstały jej słynne, wspomniane we wstępie tej recenzji dzieła, oraz może mniej znane utwory: *Zwierzenia Britt-Mari* (1944), *Detektyw Blomkvist* (1946), *Dzielna Kajsa* (1950), *Rasmus i włóczęga* (1956), *Emil ze Smalandii* (1963), *My na wyspie Saltkråkan* (1964) i wiele, wiele innych. Pisarka zawsze starała się traktować dziecięcych czytelników z szacunkiem, tak jak sama chciałaby być traktowana. Jej teksty często pod warstwą humoru niosły za sobą ważne, życiowe lekcje.

Andersen cały rozdział poświęcił omówieniu *Dzienników z lat wojny 1939–1945* (2016), które Lindgren prowadziła od pierwszych dni tego kataklizmu. Forma dziennika przypomina momentami bardziej pamiętnik, gdyż autorka nie tylko zapisuje fakty i zdarzenia, które miały miejsce w latach 1939–1945, lecz także dzieli się swoimi przemyśleniami, obawami i nadziejami. Opisuje swoją codzienność, np. bardzo ważne dla jej rodziny święta Bożego Narodzenia, Sylwestra czy urodziny domowników. Szczegółowo wymienia nawet prezenty, jakie jej dzieci otrzymały z okazji urodzin. Andersen biografię pisarki przeplata wieloma cytataми m.in. z dzienników wojennych, ale także jej prywatnej korespondencji, recenzji jej książek. Cytowane fragmenty z pewnością uwiarygadniają narrację autora, pozwalają czytelnikowi poznać styl i charakter pisarki, ale momentami mogą przytłaczać i zaburzać płynność czytania. Jak zostało wspomniane wcześniej, Andersenowi zależy, aby zbudować obraz Lindgren jako „ludzkiej” postaci, z którą momentami możemy się utożsamić, dlatego nie pomija niewygodnych faktów z jej życia np. kryzysu i separacji z mężem, rozwodu jej syna, choroby alkoholowej męża, która zakończyła się jego śmiercią. Lindgren bardzo to przeżyła, czuła się samotna, a ta samotność stała się motywem nowych książek, np. powstały wtedy *Mio, mój Mio* (1954) czy mniej znana, ale równie poruszająca *Południowa Łąka* (1959).

Andersen w ciekawy sposób przeanalizował karierę Lindgren – można powiedzieć, że od strony marketingowej i komercyjnej (dostawała nawet propozycje reklamowania kremu). Przedstawił jej zmagania związane ze znalezieniem wydawnictwa, które chciałoby wydać jej dzieło. W późniejszych latach zabiegały o jej uwagę nie tylko wydawnictwa, ale i wytwórnie filmowe. *Pippi Pończoszanka* (1945) stała się znakiem rozpoznawczym Astrid Lindgren na całym świecie.

Do dziś większość czytelników kojarzy ją właśnie z tej bestsellerowej serii. Początkowo miała powstać tylko jedna książka, potem trylogia, jednak ogromny sukces Pippi sprawił, że finalnie ukazało się aż dziewięć tomów. Na podstawie książki tworzone filmy, spektakle, musicale, festyny, gry, a także liczne gadżety, takie jak puzzle czy lalki. Mała Pippi stała się jedną z pierwszych idolek dzieci, osiągając popularność na niespotykaną wcześniej skalę. Nie wszyscy jednak byli jej fanami. Lindgren spotkała się z ostrą krytyką, zwłaszcza ze strony środowisk pedagogiczno-psychologicznych. Zarzucano jej, że promuje złe wzorce i zachęca dzieci do nieposłuszeństwa. Istniało jednak wielu zwolenników jej podejścia do wychowania dzieci.

Andersen przygląda się także unikalnemu stylowi pisarskiemu Lindgren, który był niezwykle nowatorski. Pisarka czerpała z wiedzy psychologicznej, starając się wejść w umysł dziecka i pisać z jego perspektywy. Wykorzystanie narracji pierwszoosobowej – jak w przypadku Lisy w *Dzieciach z Bullerbyn* – pozwalało młodym czytelnikom lepiej wczuć się w bohaterów i świat przedstawiony. Lindgren zależało na tym, aby literatura dziecięca naprawdę była dla dzieci. Miała bawić i uczyć, ale nie umoralniać, jak to było wcześniej w zwyczaju. Oddanie głosu najmłodszym stało się dla niej swego rodzaju misją, a jej twórczość zapoczątkowała nową epokę w literaturze dziecięcej.

Andersen sporo uwagi poświęca także Lindgren w roli społecznej aktywistki. Pisarka walczyła o równouprawnienie (choć nigdy nie nazwała się feministką), prawa zwierząt i ochronę przyrody, jakościową żywność czy sprawiedliwe podatki. Wpłacała też datki na cele charytatywne np. domy dziecka. Do końca życia walczyła o innych – słabszych i mniejszych.

Mogłoby się wydawać, że po biografii Margarety Strömstedt nie ma potrzeby tworzenia kolejnej. Jens Andersen jednak przygląda się życiu znanej i utalentowanej pisarki z nowej, bardziej analitycznej perspektywy, przez co jego książka jest mniej osobista. Nie skupia się wyłącznie na sukcesach i osiągnięciach, które przyniosły Lindgren sławę, ale ukazuje ją także jako zwyczajną kobietę – zmagającą się z codziennymi troskami, starającą się pogodzić karierę z rolą matki, żony i przyjaciółki. Nie zawsze jej się to udawało, a w natłoku obowiązków często zapominała o sobie i swoich potrzebach. Mimo to miłość do pisania towarzyszyła jej do 1992 roku, kiedy postanowiła przejść na pisarską emeryturę, m.in. ze względów zdrowotnych. Zmarła 28 stycznia 2002 roku w Sztokholmie, mając 94 lata.

Biografia Astrid Lingren autorstwa Jensa Andersena to lektura obowiązkowa dla miłośników jej twórczości, zwłaszcza tych, którzy nie mieli jeszcze okazji zapoznać się z żadną z jej biografii. Ci, którzy znają książkę Margarety Strömstedt, również znajdą tu coś nowego – nieznane dotąd wątki z życia pisarki, które mogą

ich zaskoczyć. To fascynujące spojrzenie na życie i twórczość jednej z najbar-dziej ukochanych autorek literatury dziecięcej.

Bibliografia

- Andersen Jens (2021), *Żyje się tylko dziś. Nowa biografia Astrid Lindgren*, tłum. Włodzimierz Karol Pessel, Wydawnictwo Akademickie SEDNO, Warszawa.
- Gralewicz-Wolny Iwona (2013), *Uwolnić Pippi!*, w: Iwona Gralewicz-Wolny, Beata Mytych-Forajter, *Uwolnić Pippi! Twórczość dla dzieci wobec przemian kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Lindgren Astrid (2016), *Dzienniki z lat wojny 1939–1945*, tł. Anna Węgleńska, Wydawnictwo Nasza Księgarnia, Warszawa.
- Strömstedt Margareta (2015), *Astrid Lindgren. Opowieść o życiu i twórczości*, Wydawnictwo Marginesy, Warszawa.